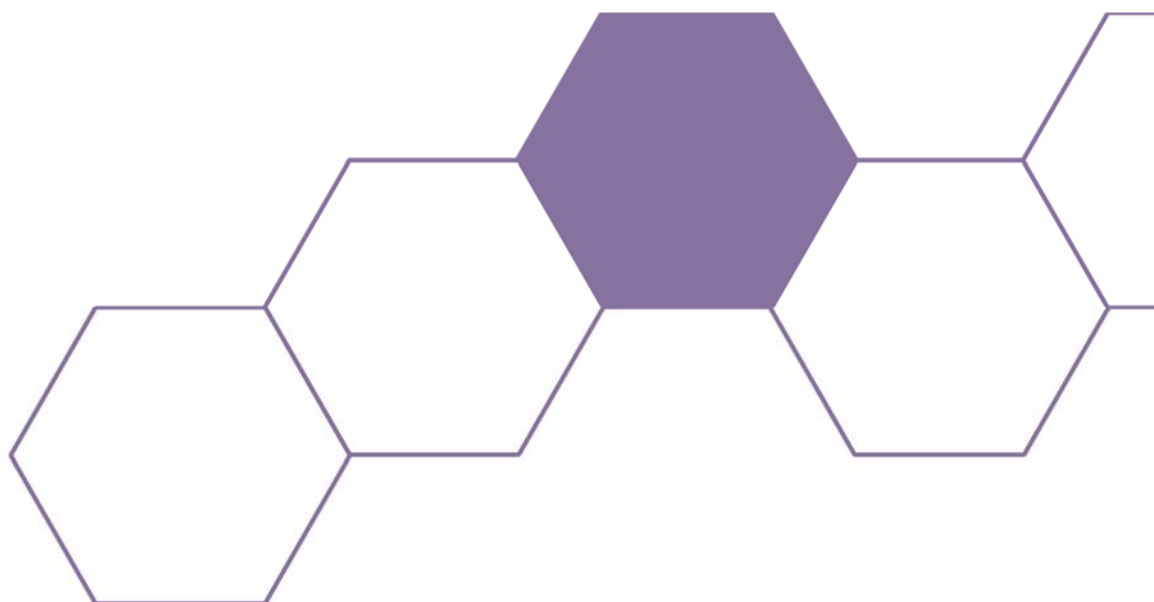

Region Skånes handlingsplan för litteratur och serier 2018-2023

Innehåll

Inledning.....	3
I Det litterära landskapet är ingenting utan sina utövare	6
II Arrangemang och mötesplatser gör litteraturen synlig.....	11
III Engagerade läsare skapar litteraturens förutsättningar	14
Mål och insatser.....	16
Bilaga: Regionala planer och utredningar	18

Inledning

”Det är värt att notera litteraturens särdrag i kulturpolitiken: den tillhör de sköna konstarterna, den är en vara som kan köpas i närmsta kiosk och själva aktiviteten läsning är en grundläggande egenskap i samhället som alla medborgare förväntas behärska. Litteraturen rör sig över kulturpolitikområdet och är också fokus för utbildnings- och bildningspolitik.”¹

I de regionala stödsammanhangen är litteraturen en ny konstform som aktualiserades när samverkansmodellen infördes 2010.

I regionala kulturplaner som är ett samspel mellan de nationella, regionala och lokala målen för offentlig kultur har ofta bibliotek, läsfrämjande och litteratur fått bilda ett gemensamt område. Region Skåne har i sin kulturplan valt att beskriva litteraturen som ett eget konstområde för att särskilt lyfta författares och serieskapares villkor, litterär verksamhet i Skåne samt litteraturpubliken och läsaren. Detta utesluter inte att det finns goda motiv att också ta in läsfrämjande i detta sammanhang, ett arbete som ofta sker i samarbete mellan litteraturområdet och Region Skånes regionala biblioteksverksamhet. Kulturrådet beskriver läsfrämjande som en del av kulturpolitiken som kan öppna vägar till litteraturen, öka tillgången till en mångfald av litteratur och ge fler möjlighet till en fördjupad upplevelse av litteratur.

I handlingsplanen kommer litteraturområdet att beskrivas utifrån perspektiven **litterära utövare**² - författare, dramatiker och serieskapare, **litterära arrangemang och mötesplatser** och **publiken och läsaren**. Värt att notera är att de insatser som föreslås utifrån ett perspektiv i många fall kan ge synergieffekter på de andra.

En starkt regional infrastruktur för området litteratur och serier

Att bidra till strukturer som skapar synlighet och sammanhang, att stödja idéer som ger möjligheter till uppdrag och att stödja nya litterära utövare är olika vägar för att i en regional kontext skapa förbättrade villkor för författare och serieskapare. Här ingår också att skapa möjligheter till internationella möten i form av fristadsprogram och andra residensprogram som förutom att värna om det fria ordet, utvecklar och skapar kontaktytor för utövarna. Dessa och liknande åtgärder innebär att litteraturens regionala infrastruktur stärks. Region Skånes stöd ses som ett komplement till de befintliga nationella stödstrukturerna inom litteraturen.³

Litterära arrangemang och mötesplatser är särskilt viktiga då litteraturen som konst, om man jämför med till exempel teater- och museiverksamhet, saknar egna institutioner. Här har

¹ Linnea Lindsköld: Ett användbart kvalitetsbegrepp. Kvalitetsförståelser: Kvalitetsbegreppet i samtidens konst og kultur Oslo: Norsk kulturråd, 2016, s. 162-182

² Med utövare avses i handlingsplanen författare, dramatiker, serieskapare och i vissa sammanhang översättare. I texten sammanfattas dessa ofta till författare och serieskapare.

³ Nationella stödstrukturer är biblioteksersättningen, Författarfondens stipendier (1, 2, 5 och 10 år) och den garanterade författarpenningen samt Kulturrådets litteraturstöd.

biblioteken alltid varit centrala men behöver kompletteras med andra arrangemang och scener eftersom biblioteken främst finns för läsare och låntagare och har flera andra uppdrag utöver det litteraturfrämjande. Det är också intressant när det kan skapas utrymme för annat än de nyaste böckerna eller de mest välkända författarna. Region Skåne vill stärka den regionala infrastrukturen för området litteratur och serier genom att främja ett brett urval av litterära scener där det även utanför de större städerna ska finnas möjligheter för läsare och publik att möta utövarna, delta i litterära samtal och få ta del av litteratur av hög kvalitet.

Förslagen i handlingsplanen ska utveckla litteraturområdet och bredda deltagandet både för de litterära utövarna och publik och läsare. Oberoende av social och etnisk bakgrund ska alla som vill uttrycka sig i skrift ha möjlighet att utveckla sitt skapande. För att etablera en stark litterär miljö behövs både professionella författare som helt eller delvis lever på sitt skrivande, blivande författare under utveckling och amatörskrivare som utvecklas med sin hobby. Den nya tekniken kan ge alla dessa kategorier möjlighet att bortom traditionella utgivningsformer kommunicera med läsare och skapa sociala nät kring sitt skrivande. Den förlagsutgivna litteraturen blandas numera med andra former av litterär kommunikation och detta ger nya möjligheter för utövare till vitaliserande kontakter. Den professionella litterära verksamheten kan få en annan bas genom mera aktiva och engagerade läsare och publik. Det är viktigt att skapa stödformer som kan stärka den här utvecklingen.

Många författare och serieskapare har Skåne som bas och på både folkhögskolor och universitet finns välrenommerade utbildningar för författare och serieskapare. I Skåne finns det många goda förutsättningar om det regionala stödet till litteraturen förstärks med ökade ekonomiska resurser, justeringar i bidragsregler och utveckling av nuvarande och framtida verksamhetsbidragstagare. Samtidigt vill Region Skåne tillsammans med kommuner och de litterära aktörerna undersöka möjligheter för en bredare finansiering inom litteraturområdet.

Bakgrund - tidigare utredningar

Rapporten *En inventering av konstområdet litteratur* från januari 2016 var första steget i en beskrivning av villkor och infrastruktur för litteraturen i Skåne. Författarna, deras organisationer och de ekonomiska, främst nationella stödsystemen, beskrevs liksom den litterära marknaden med förlag och bokhandel, förmedlarna som bibliotek och festivaler och de utbildningar som fanns i Skåne.

Inventeringen visade att det finns många goda förutsättningar för ett starkt litteraturliv i Skåne men att litteratur ur regionalt kulturpolitiskt perspektiv är ett relativt outvecklat område. De låga verksamhetsbidragen till endast två organisationer, Författarcentrum Syd och Seriefrämjandet, ger ett alltför litet utrymme för den strategiska utveckling som området behövde.⁴

⁴ Från 2018 har även Centrum för dramatik Syd verksamhetsbidrag från Region Skåne.

De regionala bidragskriterierna, inriktade på en publik verksamhet är inte tillräckligt anpassade till litteraturområdet där verken skapas i enrum och konsumtion ofta sker enskilt.

Under 2016 fick Boel Gerell uppdraget att ytterligare undersöka villkoren för det litterära skapandet och komplettera med serieområdet och dramatiken. Hon beskriver i rapporten *Litteratur och serier i Skåne – vitalisering, samverkan och mångfald* (2016) de mer subtila villkoren för det litterära skapandet utifrån sina intervjuer med viktiga aktörer - författare, serieskapare, de som arbetar inom deras organisationer, arrangörer av olika scener, förläggare och lärare vid olika författarutbildningar. Några förhållanden som lyfts i rapporten är:

- En lång och osäker litterär skapandeprocess där utövarna inte nås av stöd förrän verket har blivit klart och utgivet
- Den ensamma arbetsprocessen, de små kretsarna och önskan om sammanhang
- Centumbildningarna som mest varande medlemsföreningar och svårigheterna för blivande författare eller författare med utländsk bakgrund att ta sig in i dessa
- Vikten av de litterära förmedlarna och arrangörerna för att nå läsarna och behovet av att förnya arrangemangsformen för att nå nya läsare
- Den ojämna geografiska spridningen med centrum i Malmö och Lund, en viss verksamhet i östra delarna av Skåne men mycket litet i nordvästra Skåne.

Uppdraget

I december 2016 gav kulturnämnden kulturchefen i uppdrag att identifiera viktiga aktörer utifrån litteraturområdets behov och föreslå förändringar genom att ta fram en handlingsplan för litteratur och serier som konstform. Detta skulle kunna innebära både en breddning av befintliga aktörers ansvar och eventuell utökning av antalet aktörer. Handlingsplanen skulle också visa på vilka prioriteringar som behövs inom litteratur och serier för att uppnå samverkan, kunskapsöverföring och utveckling. Förvaltningen fick i uppdrag att formulera insatsområden, föreslå konkreta åtgärder och se över bidragsvillkoren.

I Det litterära landskapet är ingenting utan sina utövare

Sedan 2012 har det gjorts drygt 15 utredningar om området litteratur i regioner i Sverige. Intressant är att det i de flesta framträder en liknande bild som visar på behov av sammanhang och nätverk, vikten av synliggörande och högre status för både konstområdet som sådant, för läsande och skrivande och för utövarna genom framträdanden på festivaler, bibliotek och andra arrangemang.

Flertalet lyfter också de ekonomiska frågorna; uppdrag som kan ge arvoden, arvodesnivåer och möjlighet till stipendier under skapandeprocessen.

Frågor om sammanhang och möjligheten för nya röster att komma fram fick, som tidigare nämnts, en stor plats i Region Skånes rapport *Litteratur och serier i Skåne – vitalisering, samverkan och mångfald* (2016). Möjligheter att träffas och utveckla nätverk, mötesplatser, marknadsföring av evenemang och rådgivning sågs, precis som frågor kring uppdrag och arvodering, som avgörande för de litterära utövarnas möjligheter.

Stöd före, under och efter skapandet av ett verk

Att skapa ett konstnärligt verk tar många år, arbetet är oftast ensamt och ekonomiskt osäkert. Tiden innan verket är utgivet är den tid när författaren eller serieskaparen som mest behöver stöd och ett sammanhang. Särskilt gäller det för de utövare som är nya, på väg in och ännu inte är etablerade och för dem som kommer från sociala, etniska och språkliga grupper med svaga nätverk och står utanför det etablerade kulturlivet. Att ha kollegiala mötesplatser och nätverk bekräftar identiteten som författare och bidrar till konstnärlig utveckling.

Framträdanden och uppdrag stärker utövarens litterära identitet och ger även möjligheter till inkomster som kan omsättas i tid för skrivande och skapande och kan på sikt bygga bestående relationer till en publik. Den synlighet som framträdanden vid olika publika arrangemang och andra uppdrag ger, skapar uppmärksamhet för utövarnas verk, erkännande av deras arbete och höjer litteraturens status. Den innebär också att de litterära utövarnas kompetens, som förmedlare av idéer eller kunskap, som skribenter och som inspiratörer och pedagoger, utnyttjas.

När litteratur lyfts fram och görs tillgänglig och inspirerande för olika läsargrupper utifrån deras egen verklighet kan det skapa nytt läsintresse hos nya kategorier. Genomtänkta val av författare kan också locka nya grupper till arrangemang. Genom att följa framväxten av ett författarskap kan man bygga läsargemenskap och läsargrupper.

Hur man kan stödja kvalitet utan att gå genom den förlagsutgivna boken är en fråga som diskuteras och behöver utredas mer, särskilt mot bakgrund av att det idag har blivit svårare att bli publicerad genom traditionella förlag. Kvalitativa verk offentliggörs också på flera andra sätt, genom egenutgivning och hybridförlag, men också via digitala plattformar eller muntligt, till exempel viss poesi. Det kan intressant nog innebära möjligheter till andra typer av kontakter med helt nya läsargrupper. Det är viktigt att se och stödja den möjlighet att bredda litteraturens bas som denna utveckling öppnar.

Nytt bidrag till utövare för utveckling av litterära arrangemang

Region Skåne vill introducera ett nytt bidrag till utveckling av formerna för litterära arrangemang för att kunna stödja tillfälliga nätverk, skapa försörjningstillfällen och i förlängningen locka nya publikgrupper. Författare och serieskapare ska i nya, informella samarbeten med varandra, med andra konstnärer och aktörer som bibliotek och folkbildning kunna utveckla intressanta arrangemang som vänder sig till delvis nya målgrupper.

Det kan gälla både enskilda arrangemang eller projekt som håller på över tid eller kan återupprepas på flera platser i Skåne.

Ändrade kriterier för utvecklingsbidrag

Att få regionala utvecklingsbidrag för t.ex. utforskande av en konstnärlig idé, bakgrundsresearch eller annat kunskapsbehov för utövaren skulle vara möjligt med ändrade bidragsvillkor med viss inriktning mot produktion. Då krävs det samtidigt ett förtydligande om att regionala medel inte kan gå till produktionsprocessen för ett verk i sin helhet, utan att nya kriterier ska ses som ett komplement. En sådan ändring skulle också möjliggöra stöd till översättning för författare som skriver på annat språk än svenska och stöd till projekt för nationella minoriteter kopplade till utgivning. Tidigare ansökningar från fristadsförfattare i Skåne har aktualiserat frågan.

Nätverk och centrumbildningar

Att ge stöd till litteraturområdet via centrumbildningar har varit en av vägarna i arbetet med regional litteraturutveckling. Centrumbildningarnas förmedlande verksamhet och arbete för att vidga författarnas och serieskaparnas arbetsmarknad behöver fortsatt stöd samtidigt som organisationerna behöver utvecklas för att med sina insatser stärka litteratur- och serieområdets behov.

Översynen av nio skånska centrumbildningar, varav tre inom litteraturområdet, från 2017 är ett första steg.⁵ Centrumbildningarna bedriver en ofta framgångsrik uppdragsförmedling men här behöver också finnas utrymme för medlemmarnas kompetensutveckling kring t.ex. finansiering och marknadsföring, för omvärldsbevakning för kunskap och ingångar i de olika branscherna och för samtal om skrivande och skapandets villkor.

En synpunkt som framkom i rapporten *Litteratur och serier i Skåne – vitalisering, samverkan och mångfald* (2016) är att centrumbildningarna, med vissa inbördes skillnader, främst har varit till för sina medlemmar. Medlemmar i Författarcentrum Syd och Centrum för Dramatik Syd är professionella utövare inom respektive område.⁶ Det vore önskvärt att centrumbildningarna utöver sin roll som nätverk för medlemmarna även kan utvecklas till att

⁵ Genomlysning av centrumbildningar i Region Skåne 2017 (2017)

⁶ Kravet för fullt medlemskap i Författarcentrum Syd är att man skall vara representerad på folkbibliotek med minst två egna verk eller minst två översatta verk. För att bli ordinarie medlem i Centrum för dramatik krävs enligt stadgarna att man är yrkesverksam dramatiker eller översättare av dramatik. Med dramatiker avses manusförfattare för scen, tv, radio, film och nya medier.

spela en roll som lots in i fältet för t. ex. studenter på skrivartutbildning och författare som skriver på annat språk än på Svenska.

Samtal har startats med andra regioner i Sydsverige om möjligheter till ett interregionalt samarbete med centrumbildningarna som nav. Författarcentrum Syd har flertalet av dessa regioner inom sitt ansvarsområde och har redan i samarbete med Region Blekinge och Region Kronoberg valt att förlägga 2018 års sommarmöte i Blekinge. Författarcentrums nationella gymnasieprojekt *Jag skriver dina ord* stöds av flertalet regioner i Sydsverige.

Skåne har tre årliga litteraturfestivaler – Kristianstad bokfestival, Novellfesten och Litteralund. Serierna har sina egna festivaler, idag minst två regelbundet återkommande i Malmö. Litteraturfestivalernas utvecklingsmöjligheter inom infrastrukturen för litteraturområdet behöver undersökas, utifrån publikperspektiv men också från ett författarperspektiv – som mötesplatser för barn- och ungdomsförfattare, för författare i regionen eller som branschforum med arrangemang riktade till författare med plats för workshops och masterklasser.

Stöd till nätverk och mötesplatser

För att förbättra villkoren för de litterära utövarna behövs en utveckling både av befintliga och nya nätverk. Centrumbildningarna är betydelsefulla, men behöver kompletteras med andra mötesplatser, sammanhang och nätverk där utövaren kan känna samhörighet och stöd under arbetsprocessen, träffa kollegor eller lära av de som har större erfarenhet.

Det är viktigt att det skapas stödformer som ger möjligheter till samarbeten mellan olika aktörer som kan stå för nytänkande och mera tillfälliga insatser. Här har Region Skåne under 2017 med extra utvecklingsmedel till litteratur och serier kunnat finansiera och undersöka några olika vägar vilket beskrivs i följande exempel.

Exempel 1 – ny mötesplats

I Skåne är det numera möjligt för serieskapare att få en utbildning i serieskapande från kulturskola, vidare genom gymnasium och folkhögskola ända upp till studier på högskolenivå. Utbildningarna har under snart 20 år fått en lång rad serieskapare att flytta till regionen. På förlagssidan finns en liknande spännvidd, från ett kommersiellt förlag som Egmont till små alternativa serieförlag.

Det finns alltså en stark konstnärlig och akademisk miljö kring serierna. Men området har också dominerats av få aktörer och nya kretsar har bildats utan så mycket kontakt med varandra. I projektet ”Mötesplats: serier”, finansierat av Region Skåne och Malmö universitet, kopplas de konstnärliga miljöerna samman med akademiska miljöerna kring serier i syfte att finna en strategi för att nå ut i vidare kretsar, nationellt och internationellt. Malmö universitet har skapat en hubb för serier med fokus på samverkan mellan yrkesverksamma, forskare, utbildning, entreprenörer på fältet och erbjöd under hösten 2017 – våren 2018 seminarier, workshops, symposium och möjlighet till residens vid Malmö universitet för serieskapare verksamma i Skåne. Projektet har redan gett goda effekter på samverkan både regionalt och nationellt.

Exempel 2 – ny scen för oetablerade författare

I Skåne finns flera utbildningsmöjligheter för litterära utövare. Det finns ett- eller tvååriga

utbildningar i skrivande på några folkhögskolor i Skåne.⁷ Vid Lunds universitets Författarskola finns en tvåårig grundutbildning och en magisterutbildning.

Under utbildningstiden erbjuder samtliga dessa skrivutbildningar de blivande författare trygga rum för feedback och utrymmen för utforskande. Det skapas också en samtalskultur kring litterära verk som kan föras vidare till andra grupper och skapa och inspirera mera aktivt engagerade läsare. Ett exempel är de relationer som skapas mellan publik och författare av olika generationer i projektet ”Folkets hörna” finansierat av Region Skåne. Det är en litterär scen där tre författare - en publicerad författare, utgiven på etablerat förlag, och två opublicerade författare - får möjlighet att visa texter under process för en publik och få respons. Projektet är också det första som bjuder in studenter från alla skrivutbildningar i Skåne.

Talangutveckling

”Folkets hörna” är ett exempel på en stödstruktur och en insats som stimulerar talangutveckling inom litteratur och serier som är betydelsefulla för litteraturområdets återväxt. Andra möjligheter kan vara att centrumbildningarna fångar upp studenter/elever efter avslutad utbildning genom att göra olika coachande insatser och erbjuder kompetensutveckling av konstnärlig och praktisk art. En jämförelse kan göras med filmområdet där de regionala resurserna inom talangutvecklingen coachar personen, kreatören och/eller själva projektet.

Litterära residens

Fler gränsöverskridande möten förnyar och utvecklar litteraturlivet i Skåne och kan bidra både till ett ökat utbud och till att bredda kontaktytorna mellan författare bosatta i Skåne och internationella författare. Det internationella serieresidens som finns i Malmö har till exempel gett möjligheter till inspirerande möten och serbisk och finsk medverkan på seriefestivaler. Möjligheterna för att inrätta ett internationellt litterärt residens behöver undersökas mer. Det vill säga att ge en författare eller dramatiker möjligheten att bo och arbeta en tid i Skåne. Det är viktigt att skapa kontaktytor mellan residens, regionala litterära aktörer och lokalsamhället.⁸ Ett residens bör ses som mer än ett erbjudande av arbetsplats och skulle kunna bli ett litterärt nav utanför storstaden och göra kulturutbud från olika delar av världen tillgängligt för en bredare publik.

Fristadskonstnärer

Region Skåne är medlem i The International Cities of Refuge Network (ICORN) - som verkar för att värna författares och andra konstnärers rätt att fritt uttrycka sig. I Skåne är, år 2018, Malmö, Helsingborgs och inom kort Lunds kommun värdar för sammanlagt fyra fristadskonstnärer.

⁷ Skurups folkhögskola, Malmö folkhögskola, Österlens folkhögskola, Glimåkra folkhögskola och Kvarnby Folkhögskola.

⁸ Särskilda utvecklingsmedel för litteratur har kunnat användas till Litteraturhus Lunds förstudie av litterärt residens. Projekt ”Hedlandet” vill undersöka möjligheterna att etablera stabila relationer och nätverk för att skapa ett internationellt residensboende för författare och dramatiker.

De regionala insatserna kring fristadskonstnärer utgörs främst av stöd till möten och samverkan med de kommuner som är eller vill bli fristäder. Författare som omfattas av fristadssatsningar bör i första hand betraktas i ett större sammanhang som ställningstagande för demokrati och yttrandefrihet och inte enbart som en litteraturfråga. Men öronmärkta stöd till översättning och möjlighet för fristadsförfattare att söka utvecklingsbidrag till arrangemang och andra projekt skulle kunna öka deras kontakter med aktörer inom området.

II Arrangemang och mötesplatser gör litteraturen synlig

Idag finns, på de större orterna, en mängd litterära program runt författare och nya böcker. Biblioteken i både Malmö och Lund har författarrangemang flera gånger i månaden med Internationell författarscen på Malmö stadsbibliotek som det mest etablerade. Här finns förutom på biblioteken scener som Malmötext och Östervärns antikvariat i Malmö och Litteraturbaren i Lund med regelbundna program där också de smala och nya författarna medverkar. Författarcentrum Syd har fram till sommaren 2018 haft en scen på Poeten på hörnet i Malmö. I resten av Skåne är det i de flesta fall biblioteken som är arrangörer och med få program och begränsad budget satsar man ofta på de mer välkända författarskapen. Föreningen Litteraturredan är ett undantag genom att man särskilt vill uppmärksamma författarskap och skrivande på landsbygden.⁹

Bokens dag arrangeras på några platser och Skåne har tre årliga festivaler – Kristianstad bokfestival, Novellfesten och Litteralund. Serierna har sina egna festivaler, idag minst två regelbundet återkommande i Malmö. Serieskapare engageras sällan till litterära scener även om det förekommer.¹⁰ Litteraturfestivalernas utvecklingsmöjligheter behöver undersökas. Det behöver göras från publik- men också från ett författarperspektiv, som mötesplatser för barn- och ungdomsförfattare eller för författare i regionen, som branschmöten, som plats för workshops och masterklasser.¹¹ Stödet till scener, festivaler och andra arrangemang behöver utformas så att det kommer både mer och mindre etablerade utövare till del.

Traditionellt är det den nytukomna boken och det välkända författarskapet som skapar möjligheter att få inkomster via arrangemang. Ett stöd tidigare i skaparprocessen och stöd som inte primärt är kopplat till publicering och litteraturens nyhetsvärde skulle kunna nå fler än de redan etablerade och välkända namnen. Den ensidiga fokuseringen på det nytugivna kan varieras med arrangemang som tar fasta på litteraturens tematiska möjligheter. Samtal kring olika specifika ämnen som är mera tidlöst intressanta för olika läsargrupper kan skapa kontinuitet och ge författare andra möjlighet att bygga publikrelationer över tid. Det nyinrättade bidraget beskrivet under rubriken *Stöd före, under och efter skapandet av ett verk* är ett sätt att göra angelägen litteratur tillgänglig för möjliga läsargrupper bortom det mer kortsiktiga nyhetsperspektivet.

Stöd till arrangemang i nya konstellationer

Olika former av stöd till nya, informella samarbeten behöver undersökas. Möjligheter till inspiration och utveckling uppstår när författare möter bibliotekarier, kritiker, journalister och andra förmedlare i olika, nya konstellationer. Det kan vara enskilda projekt, verksamheter som håller på över en längre tid eller som kan återupprepas på flera platser i Skåne.

⁹ Litteraturredan är en litterär motsvarighet till Konstrundan och genomförs en helg i maj varje år sedan 2013.

¹⁰ Underlandet är ett avslutat utvecklingsprojekt som har undersökt seriens sceniska möjligheter.

¹¹ I detta sammanhang har Region Skåne inlett samtal med Lunds kommun om ett fördjupat samarbete inom litteraturområdet. Region Skånes regionala biblioteksverksamhet har sedan ett par år etablerat samarbete med Kristianstads bokfestival.

Att etablera nya scener och mötesplatser är viktigt men tar tid. Genom att också utnyttja platser där människor redan möts kring läsning och skrivande och är det möjligt att skapa förnyelse av verksamheten där. Bibliotek, skolor, folkhögskolor och kursverksamheter är kända kanaler för dem som är litteraturintresserade. Om dessa platser utnyttjas för nya typer av arrangemang och nya samarbetskonstellationer skapas ur publikens perspektiv både kontinuitet och förnyelse.

Bibliotekens roll som litteraturarrangörer

Folkbiblioteken är viktiga arenor för litterära möten. Litteraturfrämjande och läsfrämjande är starkt kopplade till varandra och bibliotek är viktiga för både litteratur- och läsfrämjande aktiviteter. Att uppmärksamma biblioteken som arrangörer är ett sätt att konkretisera deras litteraturfrämjande uppdrag som också påverkar de litterära utövarna genom att det ger möjligheter till framträdanden och arvodering för författare. Att stärka bibliotekens roll som litteraturförmedlare innebär att fler människor får möjlighet till en konstnärlig upplevelse via litteraturen eftersom biblioteken i många delar av Skåne är den enda lokala kulturinstitutionen. Ett sätt att ge tyngd åt bibliotekets litteraturfrämjande uppdrag skulle kunna vara ett pris till Författarens bästa bibliotek efter modell från Västra Götaland.

Regional biblioteksverksamhet och biblioteken i Skåne ska tillsammans utveckla det litteraturfrämjande arbetet och biblioteken som litterära aktörer. Bibliotek har hittills varit mer angelägna att söka finansiering för sitt läsfrämjande arbete d.v.s. att få fler personer att ta del av litteratur, att bredda läsarens repertoar, stärka läsarens självförtroende och läsidentitet. Få bibliotek har sökt bidrag för lyfta fram litteratur och litterära upphovspersoner, exempelvis via författarsamtal, uppläsningar eller workshops. Med andra ord har Region Skånes bidrag till biblioteksutveckling varit mer inriktade på att nå bibliotekets olika målgrupper än att främja litteraturens utövare; författare, serieskapare och dramatiker. Här finns möjligheter att utveckla nya former. Att ytterligare öppna biblioteken som rum för människors möten kring litteraturupplevelser genom att till exempel sprida kunskaper om metoder för social läsning som "Shared Reading" kan innebära nya möjligheter för öppna och generösa samtal om litteratur och liv som kan kombineras med olika former av arrangemang med författarnärvaro.¹² Att utveckla projektet Bokstart tillsammans med barnhälsovården skapar även bryggor mot andra samhällsområden som kan förena läs- och litteraturfrämjandet.¹³

Bibliotekets roll när det gäller tillgängliggörandet av litteraturen har fått en ny dimension sedan abonnemangstjänster såsom Storytel har fått en stor läsarpublik. Under 2017 ökade nedladdningen av e-böcker med 96,7 % inom bokhandel och abonnemangstjänster. I framtiden kommer det att ställas större krav på biblioteken att göra litteratur tillgänglig och att paketera bibliotekets egna unika utbud av litteratur i olika format, som inte nödvändigtvis

¹² Shared Reading är ett läs- och litteraturfrämjande koncept utvecklat av litteraturforskare vid University of Liverpool. Metoden bygger på delad och gemensam läsning där man träffas runt en text utan att ha läst den i förväg, läser och samtalar om den tillsammans.

¹³ Projektet Bokstart (initiativ från Kulturrådet) syftar till att tidigt stimulera små barns språk- och läsutveckling. Satsningen riktar sig till föräldrar med små barn och innebär att framför allt barnhälsovård och folkbibliotek samverkar för att nå dem med inspiration och information kring läsning.

behöver vara fokuserat på de mest aktuella eller kända författarna. Detta kan göra att litteratur blir aktualiserad utifrån helt andra utgångspunkter.

III Engagerade läsare skapar litteraturens förutsättningar

Kända författare drar ofta publik och många arrangemang och projekt konstrueras utifrån detta. Men för många människor är kanske en författares kändisstatus mindre intressant än ett levandegörande av specifika ämnen som hon eller han gestaltat på ett litterärt sätt i sina böcker. Projekt som tar fasta på det och finner nya former för tematiska litterära samtal kring specifika ämnen, som kan vara aktuella för olika målgrupper, kan öka intresset för litteraturens möjligheter. Detta har till exempel prövats i Landskrona genom bibliotekets litteraturarrangemang kring fristadsförfattare och demokrati.

Den publik som oftast deltar på olika litteraturarrangemang är en förhållandevis homogen grupp av personer i medelåldern, övervägande kvinnor och med ett redan starkt litteraturintresse. Genom att på ett nytt sätt fokusera på det litterära innehållet och olika läsargrupperns faktiska liv kan det vara möjligt att nå andra grupper än de som redan läser mycket. När litteratur kan nå och inspirera nya och olika läsargrupper utifrån människors verklighet kan det skapa nytt läsintresse hos nya kategorier.

Genomtänkta val av författare kan också locka nya grupper till arrangemang. Författare bosatta i Skåne som skriver på annat språk har i vissa fall redan en läsekrets men kan nå fler läsare. Kontakter mellan centrumbildningar och kommuner runt om i Skåne kan bidra till att uppmärksamma författarskap i närområdet. Att följa framväxten av ett författarskap kan väcka intresse för litteraturens möjligheter och utmaningar.

Bibliotekens litteraturfrämjande kan skapa intresse för eget skrivande. Här finns en potential kring olika skriva-sitt-liv-projekt och textsamtal mellan professionella författare och amatörsribenter. Detta kan man göra genom att skapa möjligheter för litterära salonger i samarbete med till exempel de folkhögskolor i Skåne som har författar- och skrivarutbildningar.

Att tidigt nå barn och unga

Barn och unga är en kulturpolitiskt prioriterad målgrupp i kulturpolitiken på alla nivåer, statlig, regional och lokal. Att äga sitt språk, kunna uttrycka sig i skrift och att få uppleva litterär magi borde vara en möjlighet för alla och särskilt viktigt är det att barn tidigt får kontakt med litteratur. Läsning har betydelse både som en konstnärlig upplevelse och en väg till bildning och stärkt självkänsla.¹⁴

De senaste PISA och PIRLS undersökningarna visar att kurvorna för läsfärdighet vänt.¹⁵ För första gången på 15 år läser svenska elever inte sämre, utan bättre. Samtidigt visar internationella studier att elevernas bakgrund, som föräldrars utbildningsnivå, fått större

¹⁴ "En omfattande engelsk studie [...] pekar exempelvis på att lustläsning på fritiden är av större betydelse för studieresultat än föräldrars utbildningsnivå" ur Med läsning som mål, Statens kulturråd, 2015.

¹⁵ PIRLS är en internationell jämförande studie som mäter läsförmåga hos elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv. Resultaten från 2016 visar att de svenska eleverna har förbättrat sin läsförståelse både vad gäller faktatexter och skönlitteratur.

betydelse för resultaten. Rapporten Barns och ungas kulturaktiviteter visar på samma sak – att föräldrars utbildningsnivå är utslagsgivande för barn och ungas möjlighet att uppleva och ta del av konst och kultur.¹⁶ Detta förstärks ytterligare när man ser på vilka som ansöker till högre konstnärliga utbildningar.

I Region Skånes regionala biblioteksplan¹⁷ finns en vision om det livslånga läsandet och här kan begreppet kulturtrappan vara ett sätt att åskådliggöra betydelsen av utvecklingsmöjligheter för barn och unga inom olika konstområden. Detta skulle kunna innebära att man genom olika kommunala och regionala initiativ skapar en struktur där barn och unga får möta litteratur och själva få möjlighet att utöva. Trappstegen byggs utifrån barnets ålder där det lilla barnet nås av insatser i familj och barnomsorg och växer med barnet till serieworkshop och skrivkurser under sportlov, till ungdomars läsande och skrivande i kulturskola, studieförbund och föreningsliv. Tillsammans med bibliotek, barnhälsovård och skola i de lägre åldrarna och bibliotek, folkbildning och föreningsliv för de unga bildar projekt som *Bokstart*, projekt inom Skapande skola¹⁸, Kulturskolan och projektet *Jag skriver dina ord*¹⁹ en kedja av möjligheter för barn och unga till möten med litteratur och skrivande.

Region Skåne ska uppmuntra centrumbildningar att lyfta fram och informera om sin verksamhet inom Skapande skola samt delta i kommunala utbudsdagar där de kan berätta om erfarenheter från projekt med skolan. Centrumbildningar bör uppmuntras att samverka för att gemensamt marknadsföra sig inom litteratur, serier och dramatik gentemot skolan och de kommunalt arrangerade lovaktiviteterna.

Den digitala utvecklingen har skapat nya uttryck och scener och det finns ett stort intresse bland unga för litteratur och berättelser. Detta visar sig tydligt i alla de texter som skrivs och läses av unga på olika digitala plattformar – lyrik, prosa och fanfiction. Både studieförbund och kulturskolor har en omfattande musikverksamhet som skapar en stabil bas för att utveckla och underhålla ett brett musikintresse. Det är angeläget att det sker en motsvarande breddning inom litteraturområdet.²⁰ Inrättandet av ett nationellt Kulturskolecentrum ger anledning för Region Skåne att i samtal med kommuner aktualisera tankar om litteratur och skrivande som nytt konstnärligt område inom Kulturskolan.²¹

¹⁶ Barns och ungas kulturaktiviteter Region Skåne 2017 (218)

¹⁷ Regional biblioteksplan 2017-2020 Region Skåne (2017)

¹⁸ Statsbidraget Skapande skola ska stärka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet. Målet är att eleverna ska få tillgång till kulturens alla uttrycksformer och att deras möjligheter till eget skapande ökar. Skapande skola utgör ett komplement till skolornas egen kulturbudget. Kulturrådet fördelar sedan 2008 årligen bidraget

¹⁹ Gymnasietävlingen *Jag skriver dina ord* organiseras av Författarcentrum och stöds av regioner i hela landet.

²⁰ Kulturskolan i Lund har kurser i skrivande.

²¹ Den nya nationella strategin för kulturskolan ska främja tillgänglighet och jämlikhet, bredda utbudet av konstnärliga uttryck samt säkerställa hög kvalitet i undervisningen. 2018 genomförs satsningar för att stärka god kompetensförsörjning genom att sex universitet, däribland Lunds universitet, får medel för att utveckla utbildningar för att bredda och kompetensstärka personal till och i kulturskolan.

Mål och insatser

- Att det i Skåne finns ett levande litteraturklimat där författare och serieskapare har goda möjligheter att utvecklas som konstnärer och möta läsare och publik.
- Att ge möjlighet till litterära residens, internationell samverkan och tvärkonstnärlig verksamhet tillsammans med aktörer från skilda kulturformer.
- Att öka förekomsten av litterära scener och arrangemang utanför storstäderna.
- Att alla barn under sin uppväxt ska haft flera tillfällen att möta författare och serieskapare och fått möjlighet att utveckla sitt eget berättande i skrivna texter eller tecknade serier.
- Att stärka kompetensen inom området i dialog och samverkan med utbildning, högskola och universitet.

Insatser särskilt avsedda att förstärka den regionala infrastrukturen

1. Region Skåne vill medverka till att centrumbildningarna utöver sin roll som nätverk för medlemmarna och uppdragsförmedling utvecklas i sin omvärldsbevakning och som lots in i fältet för dem som är på väg, för studenter på skrivartutbildning och författare som skriver på annat språk än svenska. Detta vill Region Skåne göra tillsammans med andra regioner i södra Sverige.
2. För att komplettera centrumbildningarna med andra mötesplatser, sammanhang och nätverk vill Region Skåne stödja möjligheter till samarbeten mellan andra aktörer som kan stå för nytänkande och utforskande insatser.
3. Etablerade arrangemang eller mötesplatser är en del av infrastrukturen för litteraturområdet. Möjligheten till regionalt verksamhetsstöd alternativt särskilda utvecklingsbidrag till litteraturfestivaler och mötesplatser ska utredas.
4. Samarbetet med forskning och universitet ska fortsätta och utvecklas.
5. Möjligheterna för att inrätta ett litterärt residens ska undersökas.
6. Litteraturen ska få utrymme inom sammanhanget Kulturella och kreativa näringar. Detta är av betydelse både för den enskilde utövaren och för de många små förlag och de litterära tidskrifter som har sin bas i Skåne.
7. Ett Litteraturkollegium med årliga möten ska inrättas för att skapa möjlighet till återkommande samtal inom området med företrädare för branschen.

Insatser särskilt avsedda att förstärka villkor för utövare och med effekter på arrangemang och publik/läsare

1. Region Skåne bör inrätta ett nytt bidrag som syftar till utveckling av publika litteraturarrangemang och kan sökas löpande under året. Bidraget ska kunna sökas av mindre konstellationer av nya/etablerade litterära utövare, gärna olika genrer, i samverkan med förmedlare som exempelvis bibliotek, folkhögskolor, förlag och kritiker. Målet med bidraget är att det ger effekter både för professionella utövares inkomst och kollegiala möten och synligheten på nya eller befintliga arenor och med nya publikmöten. Det kommer att läggas vikt vid att arrangemangen tar plats i olika delar av Skåne. Bidraget bör prövas under några år för att sedan utvärderas.

2. Bidragsvillkor för utvecklingsbidrag bör ändras så att det blir möjligt att inom ett projekt även ge utrymme till visst stöd för t ex konstnärligt utforskande. Bidraget bör även omfatta stöd till utgivning som avser nationella minoriteter eller för att synliggöra etablerade författare i regionen som skriver på annat språk än svenska. Inom fristads-/ litteraturområdet behövs öronmärkt stöd till översättning.
3. Region Skåne vill tillsammans med lärosätena verka för att författare och serieskapare får möjlighet att öka sin pedagogiska kompetens och kunskap, så att de i högre grad kan få uppdrag i skriarverkstäder och workshops, i samarbeten med skolan, bibliotek och föreningar.

Insatser särskilt avsedda att förstärka samarbetet med biblioteken

1. Regional biblioteksverksamhet och biblioteken i Skåne ska tillsammans utveckla det litteraturfrämjande arbetet, biblioteken som litterära aktörer och lyfta bibliotekens ansvar för olika författararrangemang.
2. Läsfrämjande kompetensutveckling och projekt tillsammans med biblioteken i Skåne i enlighet med den regionala biblioteksplanen.

Insatser särskilt avsedda att förstärka barn och ungas möjligheter

1. Erfarenheter av att arbeta med litteratur och skrivande och serier inom Skapande skola-sammanhang samt med lovarrangemang ska spridas vid kommunala utbuds- och nätverksdagar. Centrumbildningar uppmuntras att samarbeta för att gemensamt informera om sitt utbud och möjligheter för skolan och fritidssektorn.
2. För att bygga upp infrastruktur för området litteratur barn och unga i Skåne ska Region Skåne stärka plattformar som till exempel Litteralund. Genom att förstärka och utveckla regionala arenor för sektorn där såväl bransch som skola, fritidssektor och folkbildning möts och kunskapsdelar kan aktörer och målgruppen ta del av utbud, forskning och praktik.
3. Region Skåne ska via befintliga nätverk, samarbeten och bidragsutlysningar verka för att utveckla området litteraturpedagogik inom kommunala kulturskolan samt folkbildningen.

Bilaga: Regionala planer och utredningar

Blekinge (Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg)

Litteraturutredning Blekinge Kronoberg 2016

Dalarna

Litteraturen som konstform i Dalarna 2017

Gotland

Pågående

Gävleborg

Konsten att synliggöra litteraturen i Gävleborg 2018

Halland

Ingen utredning men tydlig litteraturprofil i den regionala kulturplanen

Jämtland

Litteraturens och författarnas villkor i Jämtland Härjedalen 2015

Jönköping

Ett litteraturår i Jönköpings län 2015

Mellan bildningsförakt och litteraturpassion: Kartläggning av litterära aktörer i 2017

Kronoberg (Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg)

Se Blekinge ovan

Norrbottnen

Litteraturens villkor i Norrbotten: en kartläggning 2012

Skåne

En inventering av konstområdet litteratur 2015

Litteratur och serier i Skåne – Vitalisering, samverkan, mångfald 2016

Sörmland

Litteraturen i Sörmland: en kartläggning 2016

Uppsala

Om författares villkor i Uppsala län 2016

Samhälle och litteratur på regional nivå 2017

Västernorrland

Kartläggning av länets litterära landskap som genomfördes under våren 2015.

Västra Götaland

Västra Götaland Handlingsplan som syftar att stärka litteraturens ställning i Västra Götaland 2012

Västra Götaland Litterära residens 2014

Västra Götaland Litteraturplattform 2015

Örebro

Att stärka litteraturens ställning: en analys av litteraturområdet i Örebro län 2017

Östergötland

Litteraturens villkor i Östergötland 2014